

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: همسر داری حضرت زهرا(س)

*سیده ریحانه مهدیان

چکیده:

خانواده از مقدس‌ترین و مهم‌ترین نهادهایی است که در اسلام بنا می‌شود و برای حفظ و دوام این کانون هر یک از همسران وظایفی نسبت به هم بر عهده دارند. برترین خانواده برای الگوگیری در زندگی مشترک، جریان زندگی امیرالمؤمنین(ع) و با حضرت زهرا(س) است که تمام شرایط الگو و مقتدا بودن را داراست و عقل حکم می‌کند انسان دنباله‌رو کسانی باشد که به گواهی تاریخ و اعتراف دوست و دشمن، گوی سبقت را در میدان کمالات و فضائل و خوبی‌ها از همه ربودنده‌اند و همه خوبان و پاکان و صاحبان کمال، ریزه‌خوار سفره خصال نیکوی آنها می‌باشند. بنابراین در این مقاله می‌خواهیم به صورت علمی به گزیده‌ای از آئین و وظایف زن در خانواده بپردازیم، لذا برای ما زنان شیعه الگویی موفق و معنوی مانند حضرت زهرا(س) را در اختیار داریم تا بتوانیم این خط و روش همسر داری را از سیره و روش زندگانی این بزرگوار بهره جوییم و آن را در زندگی خویش سرلوحه و الگو قرار دهیم و از نحوه برگزاری مراسم عروسی و جهیزیه، شیوه رفتار با همسر، فداکاری در خانه‌داری، صبر بر فقر و مسائل اقتصادی، رازداری و دیگر رفتارهای آن حضرت در زندگی خویش بهره گرفته و به کار بندیم.

کلید واژه‌ها: همسر داری، ازدواج، همسر، حضرت زهرا(س)، حضرت علی(ع)

*طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه حضرت رقیه(سلام الله علیها) برازجان

مقدمه:

برترین خانواده برای الگوگیری در زندگی مشترک، جریان زندگی امیرالمؤمنین علی(ع) و حضرت فاطمه(س) است؛ رسول الله صلی الله علیه و آله یقول: اجعلوا أهل بیته منكم مكان الرأس من الجسد، و مكان العینین من الرأس؛ فإن الجسد لا یهدى إلا بالرأس، و لا یهدى الرأس إلا بالعینین.

زیرا که رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: اهل بیت مرا میان خود، به منزله سر در بدن بدانید و به جای دو چشم در سر تلقی کنید؛ زیرا تا سر نباشد، بدن راه به جایی نمی برد و تا چشم ها نباشند، سر، راهی را نمی یابد. یعنی آن ها را الگو قرار دهید و از نگاه آن ها ببینید.

زندگانی زهرا در خانه شوهر نمونه است، چون سراسر زندگانی او نمونه است، چون خود او نمونه است، چون شوی او، پدر او و فرزندان او نمونه اند؛ نمونه مسلمانانی آراسته به فضیلت و خوی انسانی. انسان هایی که از میان مردم برمی خیزند، با مردم زندگی می کنند، چون دیگر مردم راه می روند، می خورند، می پوشند، اما از آن سوی این غریزه ها سرشتی دارند چون فرشته سرشته پیوسته با خدا. انسان هایی که درد دیگران را دارند یا درد مردم را می فهمند می کوشند تا با رفتار و کردار خود درمان بخش آنها باشند و اگر نتوانند در تحمل رنج و دشواری با ایشان شریک شوند، گاه درد می کشند تا دیگران درمان یابند.

برتری را در بزرگی روح می دانند، نه در پروردن تن و آنچه تن به آن نیازمند است، و اگر به تن زنده اند برای آن است که زندگی درست را به دیگران بیاموزند.

خداوند در آیه کریمه: « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ »^۲

«ای اهل ایمان خدا ترس باشید و با آنان که راست کردارند همراه باشید». حدیث نخست در تفسیر آیه کریمه:

از پیامبر خدا(ص) درباره راست کرداران در این آیه پرسیدند، فرمود: «آنان علی، فاطمه، حسن و حسین و فرزندان مطهرشان تا روز قیامت هستند.»^۳

^۱ طوسی، مالی، ج ۳۰، ص ۴۸۲.

^۲ توبه / ۱۱۹

^۳ بحرانی، البرهان، ج ۲، ص ۸۲۵.

حدیث دوم: علی بن جعفر از برادر بزرگوارش امام کاظم (ع) نقل می‌کند که ایشان فرمود: «همانا فاطمه صدیقه و شهیده است.»^۱

حدیث سوم: امام عصر حضرت حجت (عج) می‌فرمایند: «برای من دختر رسول خدا اسوه و راهبر نیکویی است.»^۲

این پژوهش شامل سه مرحله از زندگی حضرت زهرا (س) و ارتباط ایشان با همسر است و این چهار محور را بررسی می‌کند:

الف) مفهوم شناسی

ب) جهاد زن، مراد از حسن تبعل

ج) خواستگاری، مهریه و خرید جهیزیه

د) مراسم عروسی، ولیمه و مکان زندگی

ح) نحوه ارتباط این دو بزرگوار در خانه و با فرزندان

الف) مفهوم شناسی

۱- همسر داری در لغت:

همسری در فرهنگ فارسی معین به چهار معنا آمده است:

۱. هم قدی، هم قد و قامتی
۲. هم شأنی، هم رتبیگی
۳. نظیر بودن، قرین بودن
۴. شوهر یا زوجه بودن

^۱ کافی، کلینی، ج ۱، ص ۴۵۸.

^۲ طبهرسی، احتجاج، ج ۲، ص ۴۶۱.

کلمه عربی تبعل به معنای شوهرداری است. خدمت کردن به شوهر، فرمان برداری شوهر کردن و یا خود را برای وی آراستن از دیگر معنای آن است.^۱

۲- همسر داری در اصطلاح:

یکی از بهترین نیکوترین روش‌های همسر داری به طور کلی و شوهر داری به طور خاص آن است که زن و شوهر در شبانه روز سه وعده با یکدیگر تنها باشند: پیش از نماز صبح و سحرگاهان، هنگام چاشت (ظهر) و همچنین بعد از نماز عشاء. در این زمان هیچ یک از بستگان از کوچک و بزرگ نباید راه یابند و اگر فرزندان به بلوغ جنسی رسیده اند می‌بایست همانند دیگران هنگام ورود به خلوت، از پدر و مادر اجازه ورود بگیرند.^۲

ب) جهاد زن، مراد از حسن تبعل

۱- جهاد زن

نخست روایتی زیبا را درباره جهاد زنان اشاره می‌کنیم:

در تاریخ آمده است بعد از بعثت پیامبر اسلام (ص) زنی به نام اسماء دختر یزید از گروه انصار به نمایندگی از جانب زنان مدینه، به محضر پیامبر اکرم (ص) شرفیاب می‌شود، در حالی که حضرت در میان یاران خود نشسته بود، عرض می‌کند:

پدر و مادرم فدایت باد! من به عنوان نماینده زنان مدینه پیامی آورده‌ام و یقین دارم همه زنان دنیا در این پیام با من هماهنگ می‌باشند و آن این‌که: خداوند تو را برای همه مردان و زنان دنیا به حق مبعوث کرده است و ما هم به تو و به پروردگارت که تو را فرستاده، ایمان آورده‌ایم.

ای پیامبر! طایفه زنان در خانه‌های شما مردان زندگی کرده، آزادی خود را از دست داده‌ایم و در اطاعت و فرمان شما هستیم، فرزندان شما را حضانت می‌کنیم و... و در مقابل، شما گروه مردان در بخشی از برنامه اسلام بر ما برتری دارید؛ از آن جمله مسئله جنگ و جهاد که فضیلت زیادی دارد و ما از آن بی‌نصیب و محروم هستیم، شما به میدان جهاد و دفاع از حریم اسلام می‌روید و پاداش جهادگران

^۱ vajehyab.com

^۲ www.vista.ir

الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحُرَّةُ زَوْجَتُكَ أَفْعَلُ مَا تَشَاءُ: علی جان! خانه، خانه توست و من همسر تو هستم، هر آنچه می‌خواهی انجام بده.^۱

۴- بردباری

بر اساس صریح آیات و روایات، مشکلات و مصیبت‌هایی که بر انسان در طول زندگی وارد می‌شود، یا آزمایش است، یا کفاره گناهان و یا عامل ارتقاع درجات. بدون شک رسیدن انسان به مقام و درجات عالی بدون موفقیت در آزمایشات سخت الهی غیر ممکن است. حضرت فاطمه(س) مانند پدر بزرگوار خود، با انواع مصائب و گرفتاری‌ها مواجه شد و همه آنها را برای رضای خدوند تحمل کرد تا اندازه‌ای که در تحمل و بردباری سرآمد و الگوی دیگران می‌باشد.^۲

۵- فرزندداری در غیاب همسر

آن نقشی را که زن می‌تواند در تربیت کودک و پرورش جسم و جان او داشته باشد هرگز یک مرد ندارد، و آن حوصله و تحملی را که یک مادر برای پروراندن تمایلات روحی و بدنی فرزند خود دارد هیچ‌گاه یک پدر ندارد و بالعکس آن نیرو و تحملی را که یک مرد برای انجام کارهای خارج از محیط خانه و تحمل مشکلات جسمی و روحی که احیاناً ناشی از ناکامی‌های زندگی است دارد هرگز یک زن ندارد. و این بالاترین لطف الهی و کمال عدالت در دستگاه منظم خلقت است که به هر موجودی آن چه را لازمه‌ی ادامه‌ی حیات خود و هم‌نوعان اوست عطا فرمود: "الَّذِي أُعْطِيَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ"^۳.

باری فاطمه اطهر در کنار انجام وظایف خطیر و سنگین دیگر از انجام این وظیفه بزرگ الهی و به منزل رساندن این بار سنگین هم که دستگاه منظم آفرینش بر عهده‌اش گذارده بود از هیچ‌گونه فداکاری دریغ نفرموده و در این مدت کم و چندسال محدودی که به عنوان مادر و یک بانو در خانه علی(ع) زندگی کرد بزرگترین درس عملی را به مادران و بانوان جهان در راه تربیت فرزندان و خانه‌داری و شوهرداری داد.

^۱ مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۸، ص ۳۰۳.

^۲ www.namnak.com

^۳ طه/۵۰

ایشان با فرزندانش همبازی می‌شد و به این نکته توجه داشت که در بازی، نوع الفاظ و حرکات مادر، سرمشق کودک، قرار می‌گیرد. نقل شده است که حضرت با فرزندش امام حسن مجتبی (ع) بازی می‌کرد و او را بالا می‌انداخت و برایش شعر می‌خواند.^۱

روزی پیامبر صلی الله علیه و آله دخترش فاطمه (س) را مضطرب و ناراحت، پشت درب خانه ایستاده دید، آن حضرت فرمود: چرا اینجا ایستاده ای؟

حضرت فاطمه (س) عرض کرد: فرزندانم صبح بیرون رفته اند و تاکنون از آنها هیچ خبری ندارم. پیامبر به دنبال آنها روانه شد و آنها را به سلامت باز گرداند. این واقعه خود نمونه ای گویا از توجه و اهمیت دادن حضرت زهرا (س) به حضور فرزندان خردسالش بود.

۶- اظهار محبت و احترام به همسر

از نقلهای تاریخی روشن می‌شود که این اصل مهم در زندگی آن بزرگواران مورد توجه بوده است. صرف محبت و احترام قلبی برای تداوم گرمی و نشاط خانواده کافی نیست بلکه بیان خوبی‌ها و کمالات همسر تاثیر شایسته‌ای دارد. فاطمه زهرا علیها السلام به گونه‌های مختلف به بیان محبت و احترام نسبت به همسرش می‌پرداخت. از جمله در محضر پدرش، حضرت علی علیه السلام را بهترین یاور و بهترین همسر می‌خواند.^۲

۷- آراستگی برای همسر

بنا به برخی گزارشات، حضرت زهرا (س) از نوع خاصی عطر و مشک استفاده می‌کرده است.^۳

۸- عدم سرزنش شوهر بر مشکلات اقتصادی

یکی از رفتارهای آموزنده حضرت فاطمه (س) در برخورد با همسر بود که هرگز حضرت علی (ع) را به خاطر فقر و مشکلات اقتصادی که همیشه با آن مواجه بودند، سرزنش نمی‌کرد.

^۱ ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۳، ص ۳۹۴.

^۲ مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۱۷.

^۳ طوسی، امالی، ص ۴۱.

کمبود امکانات از ویژگی‌های بارز تاریخ صدر اسلام و به ویژه زندگی خانواده حضرت فاطمه(س) بود، حتی برخی زنان قریش به ایشان به خاطر ازدواج با مردی فقیر طعنه زدند، اما در هیچ جا گلایه‌ای از این بابت نداشتند و بنابر برخی گزارشات با نخ ریسی برای دیگران به اقتصاد خانواده کمک هم می‌کردند.^۱

۹- صبر بر فقر

صبح یکی از روزهایی که علی(ع) و فاطمه(س) در کنار هم بودند، علی(ع) برای رفع گرسنگی شدید خود، غذایی را از همسرش طلب کرد.

زهرا(س) گفت: خود دو روز است که چیزی نخورده‌ام و هرچه در خانه بود برای شما و فرزندان آوردم. علی(ع) فرمود: چرا مرا از این امر آگاه نساختی تا برای تهیه غذا اندیشه‌ای کنم.

زهرا(س) پاسخ داد: از خدای خود شرم کردم که چیزی از تو بخواهم که انجام آن برایت دشوار باشد.

امام علی(ع) فرمود: چرا به من اطلاع ندادی؟

حضرت زهرا(س) پاسخ داد: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَهَانِي أَنْ أَسْأَلَكَ شَيْئاً فَقَالَ: لَا تَسْأَلِي ابْنَ عَمِّكَ شَيْئاً إِنَّ جَاءَكَ بِشَيْءٍ عَفْواً وَإِلَّا فَلَا تَسْأَلِيهِ؛

رسول خدا(ص) مرا نهی فرموده است که از تو چیزی بخواهم و به من سفارش کرده است که: از پسر عمویت چیزی درخواست نکن اگر خودش چیزی آورد، بپذیر؛ وگرنه خودت درخواست نکن.^۲

۱۰- رازداری حضرت زهرا(س)

روزی فاطمه(س) به حضور پدرش رسید، در حالی که آثار ضعف و گرسنگی از چهره‌اش نمایان بود.

رسول خدا با مشاهده این حال، دست‌هایش را بسوی آسمان بلند کرد و گفت:

خدایا گرسنگی فرزندم را به سیری تبدیل کن و وضع او را سامان بده.

آری زهرا(س) از فقر خانه علی شکوه نمی‌کرد و پیامبر بدون اینکه زهرا(س) سخنی به او بگوید، از ضعف

و گرسنگی او با خبر شد که این خود یکی دیگر از نمونه‌های پایبندی به اساس و اسرار خانواده است.^۳

۱۱- پرهیز از کارهای مردانه

امام باقر(ع) فرمود: علی(ع) و فاطمه(س) برای همدلی بیشتر در نظام خانواده به حضور رسول خدا(ص)

رفتند تا رهنمودی بگیرند. رسول خدا(ص) حضرت فاطمه(س) را به کارهای درون خانه گماشت و کارهای

^۱ خوارزمی، مناقب، ص ۲۶۸.

^۲ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۶۱؛ فاطمه من المهدی الی الحد، ص ۲۵۴

^۳ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۲۱.

بیرون را به علی(ص) واگذار کرد. پس از این رهنمود شایسته، حضرت زهرا(س) با خوشحالی اظهار داشت: «جز خدا کسی نمی داند که از این تقسیم کار چقدر خوشحال شدم زیرا رسول خدا مرا از انجام کارهایی که مربوط به مردان است بازداشت».

نتیجه گیری

برترین خانواده برای الگوگیری در زندگی مشترک، جریان زندگی امیرالمؤمنین(ع) و با حضرت زهرا(س) است که می توان با الگوگیری از آنها، سعادت‌مند شد و زندگی شیرین و موفقی تجربه کرد. با بررسی رفتار و آیین زندگی حضرت زهرا(س) در خانواده به نتایجی رسیدیم که عمل به این نتایج، انسان را به هدف نهایی می رساند. از جمله این نتایج:

۱. در زندگی مشترک، مقدم داشتن دیگری بر خود و گذشت از حق خویش یکی از زیباترین پیام‌های اخلاقی این روایت است. این موضوع باعث تقویت و استحکام بنیاد خانواده می‌شود زیرا با رعایت این خصوصیت، بسیاری از اختلافات و مشاجره‌ها در خانواده به اتمام می‌رسد.
۲. قانع بودن در زندگی به معنی عدم کار و تلاش و بی‌توجهی به مایحتاج زندگی نمی‌باشد زیرا اهمیت دادن به معیشت زندگی از جمله مهم‌ترین دستورات اقتصادی آموزه‌های اسلامی است.
۳. قناعت در زندگی روح رضایتمندی را تقویت کرده و مشکلات اقتصادی را قابل تحمل می‌کند.
۴. ابراز نارضایتی و شکوه در سختی‌های زندگی باعث می‌شود تا مشکلات غیر قابل تحمل شوند لذا با صبر و بردباری می‌توان به همسر خود در رفع سختی‌ها کمک کرد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. احمدی، سید محمدرضا، خانه غم، قم، نشر دارالحکمه، چاپ دوم، ۱۳۷۶.
۲. جوادی آملی، عبدالله، فاطمه اسوه بشر، قم، مرکز نشر اسراء، چاپ دوم، ۱۳۹۴.
۳. حسینی، سیدعلی، کرامات و مقامات حضرت زهرا(س)، قم، انتشارات نبوغ، چاپ پنجم، ۱۳۸۶.
۴. خاتمی، سید احمد، سیره فاطمی، قم، مسیا، چاپ اول، ۱۳۹۳.
۵. رسولی محلاتی، سید هاشم، زندگانی حضرت فاطمه سلام الله علیها و دختران آن حضرت، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ بیست و سوم، ۱۳۹۵.
۶. رضوانی، محمدرضا، زندگی حضرت فاطمه زهرا (س)، تهران، نشر راستین، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
۷. شهیدی، سید جعفر، زندگانی فاطمه زهرا (س)، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۷۶.
۸. قمی، عباس، زندگانی حضرت فاطمه زهرا(س)، چاپ اول، ۱۴۰۱.
۹. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ناشر نامن، جلد چهارم، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
۱۰. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، نشر دارالکتب اسلامیه، جلد بیست و سوم، ۱۳۸۷.
۱۱. مکارم شیرازی، ناصر، زهرا برترین بانوی جهان، نشر سرور، چاپ بیستم، ۱۳۹۰.
۱۲. موسوی گرمارودی، سید محمد صادق، مهربان ترین مادر، قم، مرکز نشر هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۶.

منابع اینترنتی

۱. پایگاه اطلاع رسانی حوزه www.hawzah.net
۲. دانشنامه پرسش دینی wikiporsesh.ir
۳. سایت نمناک مطلبی از همسرمداری حضرت زهرا(س) www.namnak.com
۴. سایت واژه یاب vajehyab.com